

NIHİLİZM VE JEAN BAUDRİLLARD (NIHILISM AND JEAN BAUDRILLARD)

*Doç Dr. Müslüm Turan**

Etkin ve yaratıcı insan imgesi ile birlikte bir bütünlük olarak toplum kategorisinin parçalanması ve aşınması; bireyleri, içinde buldukları siyasal toplumla kendilerini özdeşleştirmekte güçlük çektikleri, ona yabancılaştıkları bir ruh hali içinde bırakır. Hiçbir toplumsal kategori, hiçbir söylem ve hiçbir yaşam deneyiminin insanlara ortak amaçlar oluşturma ve ona yönelme olanağını bırakmadığı bu dünya, aslında yaşam dünyasından bir şey içermemekle nitelenir. Bu dünya, daha çok yaşam dünyasının acı veren yokluğu içinde, bir yakınma durumuna tutulup kalma olarak yaşanır. Baudrillard'ın söylediği gibi, çözülmüş toplumsal sistemlerde “melankoli, ani bir duyarsızlaşma ve sessizlik biçimidir. İyiyle kötü, doğruyla yanlış arasındaki dengeyi koruyabilme ya da buna benzer değerler ve amaçlardan umut kesildiğinde geriye kalan şeydir. Çünkü sistem her yeredir ve her zaman güçlüdür ve egemen bir konumdadır”¹.

Nietzsche'nin, “uğursuz bir yeni inanç, bir tuhaf yorum darlığı” olarak ifade ettiği köken (ya da gönderge) kategorisini yapıbozuma uğratarak bir metafora dönüştürmesi, gerçeklik ilkesini yerinden eder. Gerçekliğin bir metafora dönüştürülmesi ve Nietzsche'nin, -içerimi her ne olursa olsun-sonuca “evet” ya da “doğru” diyen en yüksek olumlama ilkesi birlikte ele alındığında, bir kriz hali hissinde radikal yankılanımını bulur². Gerçekliğin kendisinin bu şekilde metaforik hale getirilmesi, şeylere, töze ve varlığa olan

* Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi.

1 Jean Baudrillard, Simülakrlar ve Simülasyon, (Çev. Oğuz Adanır), DEY, İzmir 1998, s. 191. Ayrıca bkz. Henri Lefebvre, Modern Dünyada Gündelik Hayat, (Çev. Işın Gürbüz), Metis Yayınları, İstanbul, 1998, s. 75, 116; Theodor W. Adorno, Minima Moralia, (Çev. O. Koçak-A.Doğukan), Metis Yayınları, İstanbul, 1998, s. 14; “Baskıcı bir toplum egoyu akıldışı bir şekilde varolacağı bir gereksinmeye bilinç dışılığa sevk eder. Ayrılmaz şekilde bağlantılı olan eleştirel bilinç ve özerk ego, kitle haline getirilen toplumun etkisi altında çözülür”. Bkz. Russel Jakoby, Belleğini Yitiren Toplum, (Çev. Hakan Atalay), Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1996, s. 71.

2 Bkz. Frederich Nietzsche, İyinin ve Kötünün Ötesinde (Çev. Ahmet İnam), Ara Yayınevi, Ankara, 1997, s. 73; Frederich Nietzsche, Ecco Homo, (Çev. Can Akar), Say Yayınevi, İstanbul, 1990, s. 75.

inancımızı, dilbilgisel önyargılar haline dönüştürür. Bunun anlamı ise, *her şey olanaklıdır* tezinde ifadesini bulan klasik kuşkucu tezin yinelenmesidir. Gerçekten de, eğer yalnızca tarihsel bir topluma aidiyet temelinde var oluşumuzu belirleyen çok çeşitli dil oyunları varsa ve her dil-oyunu, kendi gerçekliğini yalnızca yaratmakla kalmayıp, kendi gerekçesini kendinde üretiyor ve hatta kendi varlığını bir yorumdan daha fazlası olarak haklı çıkarmak zorunda görünmüyorsa, bu durumda belirlenmemişlikle nitelenen bir dünyadan başka bir şey kalmaz. Böyle bir dünya, her şeyin belirlenmemişliğe ve baş dönmesi yaratan bir öndeyilenemezliğe maruz bırakıldığı, “aynı”nın ebedi yinelenmesi”nin biricik görülülük alanını oluşturduğu bir dünyadır³. Düzenli bir *çok-çeşitliliği* güvenceleyen şeyin ne olduğunun bilinmediği, düzenden yoksun, çıkışı bulunmayan, çelişkinin ve çatışkının göstergelerinin çokluğu içinde serseme dönülen böylesi bir dünya; nihilizm ile yorumsama bilgisinin (hermeneutik) ve ikisi arasında anahtar bağlardan birini oluşturan ayırım felsefesinin terimlerinde kavranılarak kurumsallaştırılacaktır.

Ontolojik bağlamda *nihilizm*, her türlü belirlenimin buharlaştığı, her şeyin bir işleve sahip ama anlamının olmadığı bir evrene, daha özlü bir deyişle, tek anlam sığınağı olarak ortaya çıkan belirsizliğin bir gönderge işlevi gördüğü kaotik bir evren tablosuna karşılık gelir. Kaos kavramı, “düzensizliğinden çok, kendisinde başlayan her türlü formun dağılıp gittiği sonsuz hızla tanımlanır. Bir hiçlik değil, ama *gizil* olan, tutarlılığı ve gönderimi olmaksızın, aynı anda ortadan kalkmak üzere ortaya çıkan, olabilecek bütün parçalılıkları içeren ve olabilecek bütün formları çeken bir boşluktur. Bu sonsuz bir doğuş ve eriyen hızıdır”⁴.

Nihilizm, pek çok yorumcu tarafından, “varlığın yazgısal gerçekliği” olarak, belirlenemezlik dehşetinin kendisini gösterdiği bir durum olarak temellendirilmektedir. Böylesi bir temellendirme, kuramsal düzlemde izdüşümünü, düşüncenin hiçbir temelini olmadığı ve insanın iradi ya da güç eylemiyle dahi olsa, hiçbir şeyin temel yapılamayacağı düşüncesinde bulur. Tüm nesnel rasyonel düşüncelerin kanı dizgeleri olduğu ve rasyonel düşüncenin temeli olan mantığın yalnızca bir retorik olarak görüldüğü nihilist projede, olgunun yerine yorumlar ikame edilir ve geriye *oyun, parodi, ironiden* başka söz edilecek bir şey kalmaz. Gerçekten de, “eğer dünyada her şey parça parça ve çok biçimliyse; hiçbir şey tam anlamıyla birbirine benzemez; kimse bir başkasını (ve kendini) bilemez ve hiç kimse iletişim kuramazsa, bu

3 Steven Best - Douglas Kellner, Postmodern Teori- Eleştirel Sorgulamalar, (Çev. Mehmet Küçük), Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1998, s. 167.

4 Gilles Deleuze - Felix Guattari, Kapitalizm ve Şizofreni, (Çev. Ali Akay), Bağlam Yayınları, İstanbul, 1990, s. 79; Baudrillard, Simülakrlar..., s. 192.

durumun yol açtığı hüznü anlaşılabilir düzyazıyla dile getirmekten başka ne kalır geriye”⁵. Aslında nihilist uslamla, bir “ya/yadacılık” mantığı üzerinde yükselir; ya şeylerin içine öylesine gömülmüş şu veya bu düşünsel etkinliğe öylesine dalmışızdır ki, dünyayı ve kendi konumumuzu bir bütün olarak kavrayabilmeyi hiçbir zaman umamayız; ya da bu tekil bakış açısını dışardan, bir Arşimedyen noktadan görmeye çalışır ama yalnızca boş bir uzamda durduğumuzu ayırt ederiz. Şimdiye direnmenin yokluğu deneyiminin genelleştiği ya da nihilizmin insanlık durumunun *ne*’liğini karşılayan bir şey olarak ortaya çıktığı bu düzlemde başvurulabilecek tek silah, imgeler ve simgelerin tahakküm pratikleri çerçevesinde uygulanan kuramsal bir şiddettir. Ancak bu da, Baudrillard’ın belirttiği gibi, bir ütopyadan öte bir şey değildir. Zira radikalliğin bu etkin nihilizmüne, sistem, nötralize edici bir nihilizmle karşılık verecektir: “Sistem de nihilisttir çünkü kendisini yadsıyanlar da dâhil olmak üzere herkesi umursamaz ve aldırılmaz bir tavır içine sokabilmektir: Bu sistemde ölümün yokluğu bütün boyutlarıyla hissedilmektedir”⁶.

Shayegun’un özlü deyişiyle, “insan sığınaktayken, kimsenin önünde kendini haklı çıkarma ihtiyacı duymaz”⁷. Böylesi bir sığınak evresi, bir *yaşa* ve *yaşat* tavrını geliştirir. Kişiye özgü tutku ve fantezilerin gerçekleştirilmesi umudu, aklın ve akli yöneliminin zengin içerimini yadsır ve onun yerini alır: Bu kendi kendine gönderme yapan bir benliktir ki bu benlik, Lyotard’ın söylediği gibi, hiçbir şey ifade etmeyen bir benliktir. Böylesi bir benlik, içeriksiz keyfi ve olumsal eklemlenmeler pratiğinin geçici etkisinden başka bir şey değildir. Yorumsama bilgisinin, tüm deneyimlerin ortak kategorisi haline geldiği yaşayan dünyada her şey olumsaldır, her şeye izin vardır; zira olgu diye bir şey yoktur. Olgu olmadığı zaman, yani gönderge olmadığı zaman, neler olup bittiğini gerçekten de anlayamayız ve dolayısıyla da belirsizlik payı ancak güçlkle doldurulabilir. Göndergelerin yoğun olarak ayırım gözetmeksizin göstergelerin tüketimi içinde tüketildiği, herhangi bir toplumsal ve politik alternatifin önerilmediği bu tin hali, bize nihilizm sürecini hızlandırmak yolundan başka bir alternatif yol önermez.

İnsan, “artık bir çingene gibi yaşadığı evrenin bir kıyısında bulunduğunu bilir. Müziği karşısında sağır, umutlarına da, acılarına da, suçlarına da ilgisiz

5 Bkz. Ernest Gellner, *Postmodernizm İslam ve Us*, (Çev. Bülent Peker), Ümit Yayınları, Ankara, 1994, s. 71.

6 Baudrillard, *Simülakrlar...*, s. 192; Aynı bağlamda bkz. Fredric Jameson, *Marksizm ve Biçim*, (Çev. M. H. Doğan), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1997, s. 125.

7 Daryush Shayegun, *Yaralı Toplum*, (Çev. H. Bayri), Metis Yayınları, İstanbul, 1991, s. 154.

bir evren”⁸. Dolayısıyla bu gerçekliğin bilgisi, bireylerin mutluluğuna ya da yaşamlarına anlam katmadığı için, keder ve hazla karışık bu genel duyu yitimi (bu nihilist durum), bireyleri mutlu kılar. Olup-bitenin nihilist çerçevedeki bu görülülüğü, insanları bir şaşkınlık durumuna, kuşku ya da kayıtsızlıkla nitelenen bir düşünsel iklime sürükleyebildiği gibi, aynı zamanda bu, kuşku ya da kayıtsızlığı (olup-bitene karışmaktan kendini alıkoyuşu) bir kendinde iyi’ye ve bir erdeme de dönüştürülebilir. Deleuze ve Parnet’in söyledikleri gibi, “kaçmak eylemleri terk etmek değildir, kaçmaktan daha eylem dolu bir şey olamaz... Kaçmak çizgiler çizmektir, çizgiler ve bütün bir haritacılık yapmaktır”⁹.

Postmodern deneyim adı altında toplanabilecek bu yeni duyarlılık biçimlerinin dip çizgisinin ya da mantığının kaçınılmazlıkla varacağı nokta, en açık biçimde Derrida’nın ve Baudrillard’ın yazılarında kendini gösterir. Derrida ve Baudrillard, aşkın gösterilenin yokluğunun açılımını, sırasıyla epistemolojik ve ontolojik düzlemde temellendirirler. Derrida, aşkın gösterilenin yokluğunu, anlamlandırma alanı ve oyununu sonsuz bir biçimde genelleştirir ve bütünsel ve nesnel bir varlık (ya da onun temsili) yerine, benlikler arasında geçen çok çeşitli ve bütüncül olmayan bir dil-oyunları alanına dönüştürür ve bunu oldukça belirsiz genelleştirmelerle, anlaşılabilir bir düzyazıyla ifade eder¹⁰. Derrida’nın anlatımıyla, “oyun her zaman varlık olma ve varlık -olmamanın oyunudur; ancak daha radikal değerlendirilirse oyun, varolmanın ve varolmamanın alternatifinden önce kavramlaştırılması gerekmektedir. Varlık, varlık olma veya varolmama olarak oyunun olanağı temelinde kavranmalıdır”¹¹. Baudrillard için ise, aşkın gösterilenin yokluğu, bir bilgi problematiğinden çok, toplum durumuna ilişkin olarak ortaya çıkan bir sorunsaldır. Baudrillard da bu çağ bir *simülasyon* çağıdır: Tek gerçek gerçeklik olarak “her türlü düşünsel ve gerçek ayırımından yoksun, yalnızca

8 Jacques Monod, *Rastlantı ve Zorunluluk*, (Çev. V. Hacıkadiroğlu), Dost Kitabevi, İstanbul, 1997, s. 151.

9 Gilles Deleuze – Clair Parnet, *Diyaloglar*, (Çev. Ali Akay), Bağlam Yayınları, İstanbul, 1990, s. 59; Jean-François Lyotard, *Postmodern Durum*, (Çev. Ahmet Çiğdem), Ara Yayınları, İstanbul, 1990, s. 23.

10 Bkz. Jacques Derrida, *Writings and Difference*, (trans. Alan Bass), Routledge, Kegan Paul, London and Henley, 1981, s. 9.

11 Bkz. Derrida, a.g.e., s. 292. Ayrıca bkz. Madan Sarup, *Post yapısalcılık ve Postmodernizm*, (Çev. A. Baki Güçlü), Ark Yayınları, İstanbul, 1995, s. 196; Ann Game, *Toplumsalın Sökümü*, (Çev. M. Küçük), Dost Kitabevi, Ankara, 1998, s. 37; Keith Jenkins, *Tarihi Yeniden Düşünmek*, (Çev. B. Sina Şener), Dost Kitabevi, Ankara, 1997, s. 146.

yinelenen bir yörüngeye sahip modeller ve farklılık simülasyonu üretiminden ibaret bir *hiper-gerçeklik*ten söz edebiliriz”¹².

Tarihin sona erdiği, geleceğin iptal edildiği ve göstergelerin giderek kendileri dışında gerçek bir dünyaya değil bizatihi kendi gerçekliklerine gönderme yaparak kendilerine ait bir yaşam edindikleri Baudrillard’cı bu *caydırma evreni*, *aynı*’nın ebedi yinelemesiyle işleyiş düzeneğini sürdürür. Tanrının ölümünün yarattığı olumsuzluklar evreninin, yeni bir tip felsefecileri ve felsefeleri beklediğini söyleyen Nietzsche’ci argüman¹³, içerdiği ayrımsal retorik düşünüldükte, Baudrillard’cı bu standartlaşma, “aynının yinelenmesi”, paradoksal bir sonuç olarak görülebilir. Oysa bu durum, edebi ya da siyasi rasyonalitenin postmodern deneyimden dışlanması doğrudan sonucudur. Zira bütünsel bir siyasi akıl yürütmenin olanaklı olmadığı (ya da yadsındığı) bir ortamda en açık ayrımlar bile olanaksız hale gelir¹⁴.

Nietzsche’nin müjdesini verdiği felsefeci tipine yaklaşan birçok günümüz felsefeci, olumsuzlukla nitelenen, toplumsal göndergenin sonsuza açık söylemsel pratiklere konu oluşturan fragmanlar içine yerleşerek argümanlarını geliştiren bu düşünürler, *ayrım felsefesi* adı altında toplanabilecek kötümsel bir felsefi bağlamdan yana tutum alırlar. Bu felsefi yaklaşım, kimilerine göre olumsal ve kendiliğinden kaynaşmalardan doğan, kimilerine göre de arzuya gönderme yaparak biçimlenen söylemlerin eşitsiz gelişen ve eşanlı olarak varolan düzeylerin dağınık bir biraradalılığının yer aldığı yarış halindeki perspektiflerden oluşan bir dünya tasarımı üzerine yükselir. Ayrım felsefesi, hakikat ile yalanın, öz ile görünüşün, rasyonel olan ile irrasyonel olan arasındaki karşıtlık temelinde çalışmanın anlamının kalmadığını bildirir. Çünkü bu felsefi yaklaşıma göre, bu ayrımların dayandığı dilin ve dilsel pratiklerin ötesinde ve üstünde yer alan, değişmez ve nihai bir ayrım temeli güvencesi işlevi görececek gönderilenler yoktur. “Bu da demektir ki, dünya

12 Baudrillard, *Simülakrlar...*, s. 13; Sarup, s. 196; Best- Kellner, s. 162. Gösteri söylemi, tamamen gizli olmanın yanısıra, kendine uygun gelmeyen her şeyi de alenen susturur. Gösterdiği her şeyin bağlamından, geçmişinden, amaçlarından ve sonuçlarından tecrit eder. Bu durumda da tamamen mantık dışıdır. Hiç kimse göstergeye karşı çıkmayacağına göre, gösterilen kendi kendine karşı çıkmaz, ama kendi geçmişini düzeltme hakkı vardır.” Guy Debord, *Gösteri Toplumu*, (Çev. A. Ekmekçi,-O. Taşkent), Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1996, s. 141.

13 “Kim bu tehlikeli belkilerle uğraşmaya gönüllü ki! Yeni bir felsefeci türünün gelişini beklemeli, kendinden öncekilere zıt eğilimleri ve beğenisi olan, -her anlamda tehlikeli ‘belkilerin’ felsefecilerin ve tüm ciddiliğimizi takınarak söylendiğinde: Görüyorum işte, böyle yeni felsefeciler geliyor.” Bkz. Nietzsche, *İyinin...*, s. 17.

14 Bkz. Benjamin Barber, *Güçlü Demokrasi*, (Çev. Mehmet Beşikçi), Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1995, s. 147; Jürgen Habermas, *Kamusal Dönüşüm*, (Çev. T. Bora-M. Sancar), İletişim, İstanbul, 1997, s. 284.

tecrübemizde karşılaştığımız her şey bir yorumdan başka bir şey değildir. Dünyadaki şeyler daima bizim öznel deneyimimiz açısından yorumlandığı için bildiğimiz tek dünya ayrımlar, yani yorumlar dünyasıdır”¹⁵. Bu bakış açısına göre, esasen olup-bitene ilişkin tüm deneyimlerin bulanık kalmasının nedeni, Bachelard’ın söylediği gibi, bizatihi özgül görüngülerden ve perspektiflerden oluşan ve dolayısıyla hiçbir biçimde bir üst dile çevrilmesi olanaklı olmayan bir dünyanın böylesi bir nesnel projeye tabi tutulması, bunun olanaklılığının kabul edilmesidir¹⁶.

Nietzsche’nin söylediği gibi, “varlığımızı yargılayacak, ölçecek, kıyaslayacak ya da mahkûm edecek (...) hiç bir şey yoktur, çünkü bu bütünü yargılamak, ölçmek, kıyaslamak mahkûm etmek anlamına gelirdi”¹⁷. Gerçekten de, aklın postmodern konumu anımsandığında, farklı kavramlar ya da yorumlar arasında seçim yapmanın hiçbir akli yolunun bulunmadığı görülür. Farklı yorumlar farklı dünyalara karşılık gelir; mitsel çerçevelere dönen bu dünyalar bir tür dışa açık pencereleri olmayan monadik kürelerdir. Bu yorumlar, ne iyi ne kötü, ne doğru ne yanlışlar, yalnızca kendi göstergelerini oluşturan dilsel pratikler bağlamında soruşturmaya konu oluştururlar. Herhangi bir dilsel pratiği ve bu dilsel pratikten çıkan yorumlara göre, hiçbir sağlam ve nesnel bir gerekçelendirmenin temellendirilemediği bir düzlemde geriye görelilikçi bir konuma yerleşmekten ve kuşkucu bir tutum sergilemekten başka bir şey kalmaz. Bauman’ın söylediği gibi, “tipik postmodern dünya görüşü, ilke olarak her biri görece özerk pratikler dizisi tarafından üretilen sınırsız sayıda düzen modeli olduğunu öne sürer. Düzen bu pratiklerden önce gelmez, dolayısıyla onların geçerliliğinin dıştan ölçüsü olamaz, birçok düzen modelinden her biri yalnızca onu geçerli kılan pratikler çerçevesinde anlamlıdır. Her bir durumda geçerliliğin saptanması belli bir gelenek kapsamında geliştirilen-ölçütleri devreye sokar; bunlar bir “anlamlar topluluğu”nun alışkanlıkları ve inançlarınca savunulur ve başka meşruluk sınamalarına izin vermezler (...) Geleneklerin dışında ‘mevzilerin’ dışında kalma-

15 John Synder, “Modernliğin Sonu Hakkında”, (Giovanni Vattimo, Modernliğin Sonu İçinde), (Çev. Şehabettin Yalçın), İz Yayınları, İstanbul, 1999, s. 15; “Bir yorumcunun bir metnin gerçekten ne yaptığını keşfetmiş olduğu düşüncesi sözgelimi, onun *gerçekten* ideolojik bir yapıyı açığa çıkardığı ya da batı metafiziğinin hiyerarşik karşıtlıkların *gerçekten* yapıçözümüne uğrattığı (...) biz pragmatistler için gene bir okkültizmdir.” Bkz. Richard Rorty, “Pragmatism Yolculuğu”, (Umberto Eco, Yorum ve Aşırı Yorum İçinde), (Çev. Kemal Atakay), Can Yayınları, İstanbul, 1996, s. 115.

16 Bkz. Gaston Bachelard, Yok Felsefesi, (Çev. Alp Tümertekin), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1995, s. 14-17.

17 Bkz. Frederich Nietzsche, Putların Alacakaranlığı, (Çev. Hüseyin Kaytan), Akyüz Yayınevi, İstanbul, 1991, s. 38.

mış yerel pratikleri değerlendirecek ölçütler yoktur. Bilgi sistemleri ancak kendi geleneklerinin ‘içinden’ değerlendirilebilir”¹⁸.

Gerçekten de dilin temsilden kopması ya da temsilin gerçekliğe bağlı olmaktan çıkıp gerçekliğin temsile bağlı kılınması, nesnenin ve bilginin gerçekliği karşısında kesin bir belirsizlik durumu yaratır. Artık gerçeklik, bundan sonra yalnızca dağınık bir sistemin kaygan zemini üzerinde varolur¹⁹: "Güzel ya da çirkin, doğru ya da yanlış, iyi ya da kötü terimleriyle değerlendirme yapmak bir parçacığın hızını ve bulunduğu yeri aynı anda ölçmek kadar olanaksızdır"²⁰.

Eğer mekân, zaman ve gerçeklik dilden dile değişiyorsa, dil ve dilsel ifadelerin ötesinde ve üstünde nesnel bir ayırım temeli işlevi görececek bir gönderge yoksa o zaman Feyerabend'in söylediği gibi, adına layık bir göreci olarak, gerçeğin, doğrunun ve bilginin doğası üzerinde savlarda bulunmaktan çekinmek ve özgül, somut alanlara bağlı kalmak gerekir. Zira tarihsel olgular, ideolojik bir alanın içinden çıkıp gelen olumsal, ya da önceden elenmiş bir biçimde varlıklarını metinler olarak sürdüren ve hiçbir biçimde nesnel bir yönelim içermeyen görüngülerdir. Toplum bu bağlamda eğretileme, düz-değişmece ve insan biçimciliğin devingen, çoğaltılmış, şirsel ve dilsel olarak süslenmiş; kısaca, *ne olursa uyar* ilkesinde özetlenen bir insan ilişkileri toplamıdır. Bilimsel bilgiler ve kategoriler ise, oldukça özenle hazırlanmış kurgusal yapılandırmalardır; gerçek'in değil, düşüncenin kuramsal zenginlikleridir²¹. Bunun ardından gelen ilke, *ilkeselliğe veda*'dır: "Bir kavram uygulaması eylemi, diyelim, bir ilkeye uygunluğuna göre açıklanamaz; çünkü ilkenin dile geldiği sözlü formülasyon, onu oluşturan kavramların gerçekte nasıl yorumlandığına bağlıdır"²².

18 Bkz. Zygmunt Bauman, *Yasakoyucular İle Yorumcular*, (Çev. Kemal Atakay), Metis Yayınları, İstanbul, 1996, s. 10–11.

19 Bkz. Michel Foucault, *Kelimeler ve Şeyler*, (Çev. M. Ali Kılıçbay), İmge Yayınları, Ankara, 1998, s. 396. Ayrıca bkz. Jean Baudrillard, *Kötülüğün Şeffaflığı "Aşın Fenomenler Üzerine Bir Deneme"*, (Çev. E. Abora - I. Ergüden), Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1995, s. 44.

20 Bkz. Baudrillard, *Kötülüğün...*, s. 12.

21 Bkz. Paul K. Feyerabend, *Akla Veda*, (Çev. Ertuğrul Başer), Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1995, s. 13. Ayrıca bkz. Synder, s. 15; Jorge Larrain, *Tarihsel Materyalizmi Yeniden Yapılandırmak*, (Çev. S. Çeviker), Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul, 1998, s. 143.

22 Bkz. Barry Barnes, *Bilimsel Bilginin Sosyolojisi*, (Çev. Hüsamettin Aslan), Vadi Yayıncılık, Ankara, 1990, s. 217 Aynı bağlamda bkz. Richard Rorty, *Olumsuzluk, İroni ve Dayanışma*, (Çev. M. Küçük-A. Türker), Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1995, s. 115, 244; Rorty, *Pragmatizm...*, s. 115.

Sözlü formülasyonların ya da daha doğru bir deyişle dilsel pratiklerin sonsuza açık yanı göz önüne alındığında, ilkeselliğe vedanın ilkesinin, tikel-bağlama bağımlı birçok-tanrıçılık mantığı olduğu görülecektir. Bu ilkeye göre, soyut olan, hiçbir şeyi açıklayamaz, açıklanması gereken bizatihi soyut olandır. Yine bu bakış açısına göre, esasen soyut ya da evrensel bir ilke hiç olmamıştır; varolan, yalnızca tek olan, yani tikel olan bir projenin evrensel kılınmasıdır. Deleuze ve Guattari'nin söyledikleri gibi, "göçebe düşünce evrensel bir şekilde düşünen bir özne ihtiyacı duymaz, tersine tekil bir ırkın arzusunun duyar ve bütünleyici bir küme üzerine kurulmaz, tersine deniz veya bozkır veya çöl gibi kaygan mekânda, ufuksuz bir ortamda kendini yayar"²³.

Bu tikellik ve çok-tanrıçılığa yapılan övgünün doğurduğu sonuçlar, kendini, pragmatizmde ve radikal bir görecelilikte gösterir. Her tekil anlatı, kendi dilsel pratiği ile sınırlı pragmatik bir işlev görme bağlamında görelî bir değere sahiptir: "Bizim ilkemiz, 'peşinden bir takım sonuçlar getiren', bir ilke değil: çeşitli uygulamalar sonucunda belirli bir ifadeye kavuşturulmuş ve ayrıca "peşinden herhangi bir şey getirmeyen" pratik bir iş görme usulüdür"²⁴.

Kuşkucu, kendisini tümüyle olumsal ve tekil bir bilinç olarak doğrulayan, kendi kendine özdeş, sonlu belirlenimlere göre düşünen ve eyleyen ampirik bir bilince sahip olan kişidir. Daha öncede belirttiğimiz üzere, kuşkucu için, haklı kılınabilir ya da gerekçelendirilebilir hiçbir doğruluk iddiası meşru bir şekilde savunulamaz. Çünkü algıda karşılaştığımız şey, bu tekil bilince bağılı olarak oluşan duyumlardan veya duyu verileri öbeğinden başka bir şey değildir. İşte tam bu noktada kuşkucu, ifade etmek istediğini ifade edememekten muzdarip olduğunu, kendi göreceli tezinin mantıksal olarak kendi kendini yıkıma uğrattığını ayırmsar: Zira Hegel'in söylemiş olduğu gibi, "*dil* düşüncenin ürünü olduğu için, onda evrensel olmayan hiçbir şey anlatılamaz. Yalnızca demek *istediğim* bir şey benimdir, bu tikel birey olarak bana aittir; ama dil yalnızca evrenseli anlatıyorsa, o zaman yalnızca *demek istediğimi* söylemek olanaksızdır ve '*söylenemeyen*' duygu, duyum en eşsiz,

²³ Deleuze-Guattari, s. 78. "Tutarlı bilginin yani dünya ve dünyadaki olaylara ait tek tip bir açıklama diye bir şey yoktur." Bkz. Feyerabend, Akla..., s.125. "Bu tutarlılık, bir şeyde içsel ya da dışsal olanın var değildir. Yalnızca o ana kadar işaretler hakkında söylemiş olanların bir sonucudur Bkz. Rorty, Pragmatizm..., s. 110.

²⁴ Bkz. Feyerabend, Akla..., s. 97; Ayrıca bkz. Barnes, s. 159 – 160.

en gerçek değil, tersine en anlamsız ve en gerçekçi olandır. ‘Birey’, ‘bu birey’ ‘burası’, ‘şimdi dediğim zaman, bunların tümü de evrenselliklerdir...’²⁵.

Postmodern duyarlılıkların epistemolojik bağlamda kavramsal bir nihilizme (Derrida) ve sosyolojik bağlamda -bazı çekinceler içermekle birlikte- moral bir nihilizme (Foucault) yol açmıştır. Bu ikinci tür nihilizm -elbette ki ilkiyle bağlaşıklık içinde- Baudrillard'ın çalışmalarında sistemsel bir anlatım içinde doruk noktasına ulaşır. Baudrillard'ın çalışmalarında postmodernlik, bir dil durumu olmaktan çok bir toplum durumu olarak betimlenir. Ona göre, çağdaş toplumla birlikte bambaşka bir evrene, yeni bir mekâna geçiş yaşanmıştır. Bu yeni çağ “hem gerçek hem de gerçek dışı bir evrendir, yani hipergerçeğin ta kendisidir - bu bir simülasyon evrenidir yani bambaşka bir evren”²⁶. Gerçekle gerçek kavramına özgü bir ayna (metafizik) olanağının ortadan kalktığı, gerçekliğin tümüyle işlevsel bir şeye dönüştüğü bu mekâna geçişle birlikte tüm gönderge sistemleri tasfiye edilmiş ve yalnızca yinelenen bir yörüngeye sahip modeller ve farklılıklar üretiminden ibaret bir simülasyon çağına girilmiştir²⁷.

Simülasyon, Baudrillard'da bir köken ya da gerçeklikten yoksun gerçeğin modeller aracılığıyla türetildiği *hiper-gerçeklik*'e karşılık gelir. Simülasyon, gerçekliğe kısa devre yaptırarak onu göstergeler aracılığıyla yeniden üretir²⁸. Gerçeğe son veren ve gerçekten daha gerçekmiş gibi görünen bu *hiper-gerçek* dünyada, gerçeklik, ancak bir modelin kopyası anlamına gelebilir²⁹. Simülasyon ilkesinin belirlediği görünüş dünyasında artık ne bir özne, ne bir odak noktası, ne bir merkez (özek), ne de çevrenin sınırlarından söz edilebilir. Burada yalnızca daireyi andıran bir eğimden başka bir şey yoktur³⁰; biz dâhil her şey birer simülakr'dır³¹. *Gerçek* ile *düşsel* arasında ayırım yaparak çalışmanın bir anlamın kalmadığı bu evrende, Baudrillard'a göre, “bütün sistem yer çekiminin etkisinde kurtulmuş bir kitle, dev simülakra dönüşmektedir bu gerçekdışı bir şey değil bir simülakr'dır. Yani bir göndergeden yoksun ve nerede başlayıp nerede bittiği bilinmeyen hiçbir şeyin durduramadığı bir kapalı devre içinde gerçekle değil kendi kendisiyle değiş tokuş edilebilir

25 Bkz. Frederich G. W. Hegel, Mantık Bilimi, (Çev. Aziz Yardımlı), İdea Yayınevi, İstanbul, 1991, s. 31.

26 Bkz. Baudrillard, Simulakrlar..., s. 153.

27 A.g.e., s. 12 – 13.

28 A.g.e., s. 42.

29 A.g.e., s. 150.

30 A.g.e., s. 45.

31 A.g.e., s. 180.

bir şey”³². Zira bundan böyle, gerçeğin üretildiği süreci yakalayabilmek kadar gerçeği kanıtlayabilmek de olanaksızlaşmıştır³³.

Baudrillard'ın simülasyon evreni, her türlü belirlenimin buharlaştığı, ayırım yapmanın olanaklı olmadığı, her şeyin iç içe geçtiği ve hiçbir gerçeklik girişiminin kendisine son veremeyeceği, tersine döndürülmesi olanaksız gerçek-ötesi (sonsuzluk ötesi) bir düzen simülasyonuna karşılık gelir³⁴. Bizi aşkınlığın varlığından yoksun eden ve dolayısıyla bir başka evren düşleyebilmemizi olanaksız kılan hiper-gerçek mekânda her şey içkindir; geçmiş ya da gelecek yoktur³⁵. İnsanlar, kendi kendisini, kendisi aracılığıyla sonsuza dek sürüp götürmesini sağlayan simülasyonun sapıttırdığı siberetik bir toplum durumunun içine düşmüşlerdir³⁶. Baudrillard'ın anlatımıyla, “sahip olduğu nötrale olmuş, işe yaramaz, anlaşılmaz, patlaması imkânsız güçlerin bizzat kendi üstünde muazzam bir bıkkınlık ve köşesine çekilme duygusu yarattığı sistemde, bunların gerisinde hangi amaç güç, strateji ya da öznenin yattığı belli değildir”³⁷.

Simülasyon düzeni, hiçbir alternatifin ortaya çıkmadığı ya da hiçbir mantıksal çözüm yolunun olmadığı bir düzendir. Çünkü hiper-gerçek dünyada simülasyon ile gerçeklik arasındaki sınır infilak edip içe çökmüştür; bu çöküşle birlikte *gerçeklik*'in zemini ve yaşantılanma olanağı ortadan kalkmıştır. Böylesi bir mekânda yapılacak tek şey, “tek alternatif mantıksal açıdan bu olayı gidebileceği en uç noktaya kadar götürmek ve felaket türünden bir çözüm önermektir”³⁸. Eşdeyişle, hiper-gerçek dünya, yani tersine çevrilmesi olanaksız, içkin, giderek yoğunlaşan ve gizil olarak tıkanmış ve asla özgürleştirici bir kırılmaya tanık olamayacak olan bu düzen simülasyonu, bir panik olayına, paniğe kapılmış bir dünya tasvirine denk düşer. Eğer bu durumdan bir çıkış yolu varsa, bu da, bir felaket süreci içinde yok olup gidecek

32 A.g.e., s. 16.

33 A.g.e., 35, Ayrıca bkz. Baudrillard, *Kötülüğün...*, s. 22 – 23; Jean Baudrillard, *Sessiz Yiğınların Gölgesinde ya da Toplumsalın Sonu*, (Çev. Oğuz Adanır), Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1991, s. 19 – 28; Jean Baudrillard, *Tüketim Toplumu*, (Çev. H. Deliceaylı-F. Keskin), Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1997, s. 239. Değerlendirme için bkz. Best - Kellner, s. 158 – 160; Sarup, s. 196; Dick Hebdige, “Kitlelerin Ardından”, (Stuart Hall-Martin Jacques, *Yeni Zamanlar* (Çev. Abdullah Yılmaz), Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1995, s. 81–82.

34 Bkz. Baudrillard, *Simülakrlar...*, s. 29–62.

35 A.g.e., s. 151.

36 A.g.e., s. 93–94, 185; Baudrillard, *Sessiz...*, s. 19–28.

37 Baudrillard, *Simülakrlar...*, s. 59.

38 A.g.e., s. 108.

bütün enerjilerin içe dönük bir biçimde patlaması olasılığıdır³⁹. Gerçekten de, Baudrillard'da felaketin yayılması duygusu, onun temel deneyimini oluşturur. Buna göre, felaket noktasına sürekli yaklaşılır ama bu noktaya hiçbir zaman ulaşılamaz; sistemin sınırı bu şekilde belirlilik kazanır. Geriye, tek geçerli ahlak ilke olarak, arı yaşam (apolitik hazcılık); gerçek tahribat olarak da, sisteme karşı yaşamın tahribatı olarak ölümden başka bir şey kalmaz⁴⁰.

Her şeyin, simülasyon tarafından saydamlaştırıldığı ve her şeyin simüle edildiği bu hiper-gerçek dünya da, kendi kurallarını tanıyabilen kuramsal ya da eleştirel bir anlatının varlığından söz edilemez. Geriye kalan yalnızca şeffaflaşmış bir nihilizmdir. Öyle ki, kendinden önce var olmuş tarihsel biçimlerinden çok daha radikal ve acımasız bir nihilizmdir. Ancak hemen belirtmek gerekir ki, bu nihilizm, hala bir kuram olarak belirginliğini sürdüren bir nihilizm değildir. Zira böylesi bir nihilizm ancak gerçek bir radikallikten söz edebilmenin olanaklı olduğu bir düzlemde işe yarayabilirdi. Oysaki Baudrillard'ın temellendirmesine göre, sistemin kendisi de nihilisttir; dolayısıyla, radikalliğin bu etkin nihilizmine nötralize edici bir nihilizmle karşılık verilir. Nihilizm, ölümün anlamının yittiği ya da ölümün bütün boyutlarıyla duyumsandığı bu anlamsızlık çölünde bir kıyamet düşü üretebilmekten başkaca bir şey ortaya koyamaz. Kısaca nihilizm, Baudrillard'a göre, tepkisizlik yazgısının hüküm sürdüğü tıkanmış bir dünyada, bu tepkisizlik aşamasına bir ayrıcalık tanıyarak, sistemlerin tersine çevrilemezliğini sonuna kadar götürerek çözümlenemeler yapmaktan ibarettir⁴¹.

Postmodernlik, Derrida'nın sözleriyle, "insanın ve hümanizmanın ötesine geçmeyi dener"⁴²: Hümanizma sona ermiştir, çünkü gerçeklik-atıf düzlemi (aşkın insan kategorisi) aşkınsal niteliğini yitirmiş ve yörüngesinden çıkmıştır. Bir gönderenden yoksun ve nerede başlayıp nerede bittiği bilinmeyen, yalnızca yinelenen yörüngelere sahip modeller ve farklılıklar simülasyonu üretiminden ibaret olan -hiç bir şeyin durduramadığı bir kapalı devre içinde gerçekle değil kendi kendisiyle değiş tokuş edilen- bu evrenden insan kovulmuştur. Bu belirsizlik ortamı içinde özne, artık ne biri ne de diğ-

³⁹ A.g.e., s. 59, 63.

⁴⁰ Bkz. G. Stauth – B. S. Turner, Nietzsche'nin Dansı, (Çev. Mehmet Küçük), Ark Yayınları, İstanbul, 1995, s. 250, Ayrıca bkz. Lefebvre, s. 142; Baudrillard, Kötülüğün..., s. 22; Baudrillard, Sessiz..., s. 28; Best - Kellner, s. 149, 166; "En son alternatif "iç savaş", ya da "tarih-sonrası" dır Bkz. Dietmar Kamper, "After Modernism: Outlines of Aesthetics of Posthistory", Theory, Culture and Society, Vol. 7, No.1. London, 1990, s. 115.

⁴¹ Baudrillard, Simülakrlar..., s. 187, 190.

⁴² Bkz. Jacques Derrida, "İnsan Bilimlerinin Söyleminde Yapı, Gösterge ve Oyun", (Çev. Özkan Gözel), Toplumbilim, S:10, Ağustos, 1999, s. 173.

ridir; bundan böyle yalnızca bir diğ erinin aynısıdır: “Artık ne ‘Kendine-Özne’ ne ‘Kendi-Özne’ ne de dolayısıyla Kendinin başkalaşması yani kelimenin anlamında yabancılaşma vardır”⁴³. Her şeyin içkin olduğu, hiçbir şeyin kökeninin belli olmadığı, geçmiş ya da geleceğin yok olduğu ve dolayısıyla ölümle ya da sonla ifade edilen bir şimdiki zamana kapanmışlık halinde özne; düşünmez, düşünülür. Özne, kendi dışında yer alan parça yığınlarının, olumsal heterojenliğin sinyallerini kaydetmekten ibaret olup bütünlüğü oluşmamış, bölünmüş ve parçalanmış bir kimliğ e karşılık gelir⁴⁴.

Yeni öznellikler geliştirme projesine, postmodern duyarlılığ a sahip düşünürler içerisinde, en sert çıkışı Baudrillard yapar. Bu karşı çıkış özellikle de Nietzsche’nin ve Foucault’nun bedeni istikrarlı bir gönderge olarak gören anlayışlarına yöneltilmiştir. Baudrillard bu karşı çıkışı, Foucault’nun “Hapishanenin Doğuşu”nda Aydınlanmanın tözsel öze sahip insan kategorisine yönelik eleştirisine imalı (anıştırmalı) bir üslupla yapar: “Özgürleşmiş (...) beden maddi gerçekliği bizi yanıltmamalı; bu gerçeklik yalnızca, geçerliliği kalmamış, evrilmiş bir üretimci sisteme uygun olmayan ve artık ideolojik bütünlüşmeyi sağlama gücünden yoksun bir ideolojinin, yani ruhun ideolojisinin yerine, özünde bireysel değerleri ve ona bağlı toplumsal yapıları koruyan daha işlevsel bir modern ideolojinin geçirilmesini yansıtır”⁴⁵.

Tarihte radikal bir kopuşun gerçekleştiğini, bir başka evrene geçildiğini ve artık bu başka evrenin yaşantılanmakta olduğunu en radikal biçimde kuramsallaştıran ve savunan kişi, Jean Baudrillard’dır. Anımsanacağı üzere, ona göre, gerçek ya da hakikate özgü perspektifle bir ilişkimiz kalmadığını gösteren bu farklı uzam, tüm gönderge dizgelerinin tasfiye edildiği bir *simülasyon* ya da *hiper- gerçeklik* çağına karşılık gelir. Böylesi bir evrede hiçbir düşsel-gerçek ayırımından söz edilemez; yalnızca türdeş öğelerin sonsuz olarak birbirlerinin yerini alması ya da yinelenen bir yörüngeye sahip modellerin ve farklılıkların üretimi hüküm sürer⁴⁶. Ne gösterilen özerktir ne de gönderen; bunların hepsi nerede başlayıp nerede bittiği bilinmeyen, dışsal bir görünüme sahip olmadığından aşı lıp geçilmesi olanaksız, hiçbir şeyin

43 Bkz. Baudrillard, Tüketim..., s. 239; Ayrıca bkz. Baudrillard, Kötülüğün..., s. 33, 117; Baudrillard, Simülakrlar..., s. 13-16.

44 Bkz. Jameson, Marksizm..., s. 42, 125; Fredric Jameson, Postmodernizm ya da Geç Kapitalizmin Mantığı, (Çev. Nuri Plümer), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1994, s. 55; Baudrillard, Simülakrlar..., s. 153.

45 Bkz. Baudrillard, Tüketim..., s. 165; Foucault’la karşılaştırma için bkz. Michel Foucault, Hapishanenin Doğuşu, (Çev. M. Ali Kılıçbay), İmge Kitabevi, Ankara, 1992, s. 36.

46 Bkz. Baudrillard, Tüketim..., s. 22; Jean Baudrillard, Üretimin Aynası, (Çev. Oğuz Adanır), DEY, İzmir 1998, s. 117; Baudrillard, Simülakrlar..., s. 13, 31.

durduramadığı bir kapalı devre içinde, gerçekte değil kendi kendisiyle değiş tokuş edilebilen bir siberetik denetim dizgesi içinde üretilirler⁴⁷. Bu göstergeler soğurma ve göstergeler tarafından soğrulma çağında⁴⁸ olup biten her şeyin bir bütün oluşturduğu, bütünüyle iklimlendirildiği ve ekinselleştirildiği, (üstyapısal alanların kendini dayattığı ve dolayısıyla altyapısal çelişkilerin çözülmesine neden olduğu) bu evrede; oyunun yeni kuralını kabul edip göstergelerin zaferine uygun zorunlu ayarlamaları yapmaktan başkaca bir yol yoktur⁴⁹.

Baudrillard'a göre, oyunun yeni kuralını bugün her şeye egemen olan ve entelektüel zevkin kaynağını oluşturan kuşku ilkesi ve ondan geriye kalan dev bir belirsizlik oluşturur⁵⁰. Deneysel ara yüzey içinde öznenin ve nesnenin karşılıklı konumlarını yitirerek, nesnenin ve bilginin nesnel gerçekliği karşısında yaşanan bu kesin belirsizlik durumu; ekonomik, toplumsal ve siyasal alanlar için de aynı ölçüde geçerlidir⁵¹. Gerçekten de Baudrillard, üstyapısal alanların ekonomi-politiğin biçimlendirmesinin ve radikalleştirilmesinin (maddi üretimin kendisinin günümüzde hiper-gerçek bir şeye dönüşürülmesinin) sonucunda maddi üretimin artık çağdaş sistemin kalbi olmaktan çıktığını belirtir: Artık ne ürünlere ne de çalışma gücüne özgü bir kullanım değerinin bulunmadığını ve esasen kullanım değerinin değişim değeri sisteminin gelişmesi sayesinde ortaya çıkan üretilmiş ve yansıtılmış bir kavram olduğunu ve dolayısıyla anlamını yitiren üretim sisteminin kendi ürettiği toplumsal adlı boşluğun içinde yuvarlanarak tüm pozitif değerini yitirdiğini ileri sürer⁵².

Foucault'nun iktidara ilişkin argümanlarını sorgulayan ve yadsıyan Baudrillard, Foucault'nun iktidarın kesin bir biçimde kaybolmuş olduğunu göremediğini ve bununla doğrudan ilintili olarak da iktidar simülakr'ının kendisiyle ilgili tek bir söz söyleyemediğinin altını çizer⁵³. İktidarın toplum-

47 Bkz. Baudrillard, Simülakrlar..., s. 16.

48 Baudrillard, Tüketim..., s. 239.

49 Bkz. Baudrillard, Tüketim..., s. 20; Baudrillard, Üretim..., s. 123-124; Best - Kellner, s. 162.

50 Bkz. Baudrillard, Üretim..., s. 41-44.

51 A.g.e., s. 44.

52 Bkz. Baudrillard, Üretim..., s. 25, 117, 121; Baudrillard, Simülakrlar..., s. 181-185; Baudrillard, Sessiz..., s. 47, 56, 74, 86.

53 Bkz. Jean Baudrillard, Foucault'u Unutmak, (Çev. Oğuz Adanır), DEY, İzmir 1998, s. 54-55 "Foucault iktidarın yalnızca un ufak edilmiş olmakla kalmayıp, üzerinin tozla kaplanmış olduğunu, bir tersine aracılığıyla darmadağın olduğunu ve yalnızca bir soy

sal yaşamın en ince ayrıntılarına kadar yayıldığını, her yerde daima hazır ve nazır bulunduğunu savunmanın iktidarın inkâr etme anlamına geldiğini söyleyen Baudrillard, iktidarın kendisine karşı döndüğünü ve onunla birlikte politikanın mantıksal evreninin de yerini simülasyon adlı sonsuz evrene bırakarak çözülüp dağıldığını belirtir⁵⁴. İktidar, tıpkı toplum ve hakikat gibi her durumda bir yanılgıdır; bir simülakıdır; göstergeler aracılığıyla yaratılabilen, göstergelere dönüşebilme özelliğine sahip olan ve bundan böyle yalnızca iktidar bulunmadığı gerçeğini gizlemeye yaramaktan başka bir işlevi olmayan bir göstergedir⁵⁵.

Aslında, Baudrillard, bir kitle toplumu ve kitle kültürü kuramcısıdır; politik evreni bu bağlamda yorumlayıp tanımlamaya girişmiştir. Ona göre, günümüz dünyasında toplumsal bütünlük, kitle adı verilen ve her şeyi sünger gibi emen bir gönderene dönüşerek, ne olduğu hem bilinen hem de bilinmeyen, yalnızca bütün yitirilmiş gönderenlerin devrik simülasyonlarını içeren sessiz çoğunluğun içinde çözülerek anonimleşmiştir⁵⁶: O, artık kitledir; Devlet, Tarih, Kültür ve Anlam'ın çerçevesinde oluşturulmuş anlam-bağlamlarını massederek ortadan kaldıran, tepkisizliğin ve nötr olanın gücüdür. Kısaca, kitle, toplumsalın içinde kaybolduğu karanlık bir deliktir: Baudrillard'ın sözleriyle, "bütün gönderen sistemlerinin, bütün ayakta durmayan anlamların, olanaksız tarihin ve artık varolmayan temsilin kara kutusu kitle: Toplumsalla ilgili olan her şey unutulduğunda geriye kalan artıktır"⁵⁷. İçinde yaşayan bireylerin birer terminale dönüştükleri, denetlenemeyen ve ortak bir şekilde kullanılamayan yan yana konmuş bir iletişim uzamından başka bir şey olmayan, daha çok işletme adını hak eden bu parçalanmış toplumsallığın politik alanın içine girmesiyle birlikte, politika da yok olmaya başlamıştır. Zira ona göre, kitle toplumunda artık ne dışavurma ne de temsil edilme vardır. Yalnızca ve yalnızca açıklanamaz ve açıklanmamış olan bir toplumsallaşmanın simülasyonunu içeren kitle, kendi adına konuşulmasını yasaklayan bir sessizlik evrenine; bir olumsuzlama ve patlama alanına karşılık gelir⁵⁸.

ağacı sürecinde belli olabilecek bir ölüm ve tersine çevirme süreci tarafından ince ince işlenmiş olduğunu unutmaktadır". Bkz. A.g.e., s. 54.

54 Baudrillard, Simülakrlar..., s. 180; Baudrillard, Foucault'yu..., s. 78-79.

55 Baudrillard, Foucault'yu..., s. 68-83.

56 Baudrillard, Sessiz..., s. 8-9, 17-18.

57 A.g.e., s. 10.

58 A.g.e., s. 17, 19, 20. Ayrıca bkz. Baudrillard, Simülakrlar..., s. 39, 93, 180, Baudrillard, Üretim..., s. 213.

Kitlelerin artık bir gönderen olmaktan çıktığı bu evrende kimse kimseyi temsil etmez, kimse temsil edici bir özelliğe sahip değildir. Eşdeyişle, artık politik bir berat belgesi yoktur; çünkü politik devrimlerin üzerinden yapılanacağı halk, proleterya, nesnel koşullar gibi toplumsal tavra yol açabilecek göndergeler ortadan kalkmışlardır. Bu göndergelerin hepsi ölümün ta kendisi olan kitle içinde eriyip gitmiş ve ele geçirilmesi olanaksız bir şey olup çıkmışlardır⁵⁹. Varmış gibi görünen göndergeler ve bu göndergeleri imleyen sondajlar, testler, referandumlar ve kitle iletişim araçları temsil edici bir sistemin düzenine değil, hiper-gerçek bir sistemin düzenine aittirler⁶⁰. “Yalnızca özgürlük ve özgürleştirici eylemler üzerine oynayan bir tarih öznesinin, grubunun ve bilinçlenen sözün geciken dirilmesini hatta öznelere, kitlelerin ‘bilinçaltılarının bilincine varmalarını’ isteyen tüm hareketler gerçekte sistemin göstermiş olduğu yönde ilerlediklerinin farkında bile değillerdir. Çünkü sistem günümüzde kesinlikle aşırı miktarda yenilenmiş anlam ve söz üretilmesini istemektedir”⁶¹.

Baudrillard’a göre, şu an bir üretim değil, tümüyle bir yok oluş sistemi içindeyiz; bu bir emme ve merkezden dış çeperlere doğru dalga dalga yayılan, anlaşılması ve denetlenmesi olanaksız siberetik bir denetim sistemidir. Değer konumlarıyla anlam konumlarının terk edildiği bir mantıkla işleyen yazgısallaşmış bu *hiper-gerçek* düzende her şey siberetik bir denetime tabidir. Yani, böyle bir süreçle baş edebilmek için sisteme karşı koymak anlamsız bir girişim olacaktır. Zira bu siberetik denetim düzeninde özerk kalan hiçbir şey yoktur; tüm olaylar ve enerjiler bu merkezkaç yerçekim gücü tarafından emilmiştir. Sisteme karşıt, sistem dışı ya da sistem için tehditkâr görünen şey, aslında bir simülasyonlar toplumunun işlevsel parçalarından başka bir şey değildir⁶². Artık sağ-sol, devrim-baskı gibi çelişik olan karşıtlıkların birer değiş-tokuş ve iletişim malzemesine dönüşerek göstergelerin oyununda eşdeğerleştiği bu evrede, direniş, sistemin yok edilmesi bir yana, onun yaşamının sürdürülmesine hizmet eder: İktidarın mekânının kaybolduğu bir ortamda, doğaldır ki iktidara saldırmanın başka bir anlamı olamaz. Nihayet,

⁵⁹ Bkz. Baudrillard, *Sessiz...*, s. 18–20; Baudrillard, *Simülakrlar...*, s. 53, 103

⁶⁰ Bkz. Baudrillard, *Sessiz...*, s. 19, 74.

⁶¹ Bkz. Baudrillard, *Simülakrlar...*, s. 109; Ayrıca bkz. Baudrillard, *Üretim...*, s. 25; Pierre Bourdieu, *Pratik Nedenler*, (Çev. H. Tufan), Kesit Yayınları, İstanbul, 1995, s. 210.

⁶² Bkz. Baudrillard, *Sessiz...*, s. 47,76,109; Baudrillard, *Simülakrlar...*, s. 39, 53; Baudrillard, *Üretim...*, s. 121; Baudrillard, *Tüketim...*, s.213; Baudrillard, *Foucault’ya...*, s. 57. Aynı bağlam için bkz. Max Weber, *Sosyoloji Yazıları*, (çev. Taha Parla), Hürriyet Vakfı Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 1987, s. 327; Adorno, s. 203.

Baudrillard'ya göre, sistem de bizden bunu istemektedir; “ölmesini engellemizi ve olumsuz anlamda onu yeniden diriltmemizi arzulamaktadır”⁶³.

Sistem ile sisteme en ters düşen alternatif, dışbükey bir aynanın iki ucunda birleşmiş gibidirler. Bundan böyle, sağdan sola tersine çevrilebilen, sağın solu bir mıknatıs gibi kendine doğru çektiği kısır döngülenmiş bir politikanın çemberini andıran eğrilmiş bir perspektif içine girmiş bulunuyoruz⁶⁴. Berman'ın sözleriyle, bu perspektife göre, “modern hayatın baskı ve adaletsizliklerine direnmeye çalışmanın faydası yoktur; çünkü özgürlük düşlerimizi bile zincirlerimize yeni kilitler takmaktan başka bir işe yaramaz. Ne var ki bunun tümünden yararsız olduğunu bir kez anladık mı hiç olmazsa rahatlarız”⁶⁵. Giderek büyüyen, anlaşılması olanaksız denetlemeden kaynaklanan teröre (değiştirilmesi olanaksız ve her birimizi küçücük bir terminale dönüştüren bir kod (yasa) terörüne) karşı geriye kalan tek seçenek, Baudrillard'a göre “şiddetli ve felaket türünden bir için için kaynama ya da yumuşak ve içe dönük bir patlama ya da yavaş çekim türünden bir patlamadır”⁶⁶. Eşdeyişle, varolan bu yapılanmanın, çelişkiler aracılığıyla, devrimci bir praksis aracılığıyla ortadan kalkacağını düşlemek, yalnızca bir düş olarak kalmaya mahkûmdur: “Kapitalizmi, ekonomi-politik açıdan kendini yeniden üretememesi değil, simgesel açıdan yeniden üretememesi tüketecektir”⁶⁷.

Görüldüğü üzere Baudrillard, bir medya ve iletişim toplumunda iktidarın, akıp giden göstergelerin oyunu içinde görülürlüğüünün silinmesi olgusunu abartır; onda iktidar tümüyle soyut, dağılmış ve özdekselliğinden arınmış bir görüngü haline dönüşür. Dolayısıyla da iktidarın yapısının, izlediği yö-rüngelerin, kurumlar, söylemler ve pratiklerle iş görme biçimlerinin haritasını çıkarmak olanaksızlaşır. Bu kuramsal vargı, esas olarak, Foucault'da da kendisini gösteren ekonomi-politiğin ihmal edilmesinin, üretim tarzının ve toplumsal ilişkilerin iktidar ilişkileriyle olan etkileşimini çözümlenmekten aciz olmanın kaçınılmaz sonucudur. Sonuç olarak, “Baudrillard bu sürecin berisindeki ekonomik güçleri ya da toplumsal grupları asla saptamaya kal-

63 Baudrillard, Simülakrlar..., s. 39; Baudrillard, Tüketim..., s. 213.

64 Bkz. Baudrillard, Simülakrlar ..., s. 31; Baudrillard, Foucault'ya..., s. 57.

65 Bkz. Marshall Berman, Katı Olan Herşey Buharlaşıyor, (Çev. Ü. Altuğ-B. Peker), İletişim Yayınları, İstanbul, 1999, s. 57; Ayrıca bkz. Rorty, Olumsuzluk..., s. 123; Debord, s. 17.

66 Baudrillard, Sessiz..., s. 42.

67 Baudrillard, Üretim..., s. 129, Baudrillard, Simülakrlar..., s. 93; Baudrillard, Sessiz..., s. 74.

kısmaz ve böylelikle modellerin ve kodların toplumsal yaşantının asli belirleyicileri haline geldikleri bir teknolojik belirlenimcilik geliştirir”⁶⁸.

⁶⁸ Bkz. Best - Kellner, s. 148–149. Ayrıca bkz. Debord, s. 17.